

I skärmlinjen mellan funktionsnedsättning och mobbning och dessa barns psykiska hälsa

Lilly Augustine

Vi är sociala individer, relationer med andra är drivkraften, det centrala i mänsklig anpassning och också grunden till lycka, vi som människor behöver känna tillhörighet och uppskattning (Rudolph, Lansford och Rodkin, 2016). Att inte få vara med är smärtsamt, att känna att man inte duger kan leda till en maladaptiv utveckling och sämre psykisk hälsa. Att få uppleva att man aktivt exkluderas, att man knuffas, eller kallas namn, sådant gör ont och kan skapa långvariga sår i själen. Om detta dessutom sker ofta, att det sker av personer som är mer gillade i den kontext man är i, eller att de är flera skapar också en känsla av maktlöshet. Att detta är fallet och att det är något många bearbetar länge kan nog också ses i den mängd med böcker och filmer där offer och förövare på olika sätt porträtteras. Sverige har länge stoltserat med att vi har låga nivåer av mobbning i skolan, lägre än i andra länder. På sistone har andelen individer som upplever att de blir mobbade i svenska skolan ökat (Bjereld, Augustine och Thornberg, 2020). Detta kan bero på flera saker, medvetenhet, hur man mäter, men sannolikt så visar det på en verklig förändring som skett. Detta då svenska studier över lag, användande olika studier och olika definitioner alla pekar på en uppgång de senaste 10 åren (Bjereld med fler, 2020), även om ökningen är från låga nivåer och Sverige fortfarande ses som ett föredöme rörande frågor rörande mobbning (UNESCO, 2019).

Vad är då mobbning?

Begreppet mobbning är i grunden utvecklingspsykologiskt, dvs. det beskriver egentligen skeenden i till exempel skolmiljön än att det egentligen förklarar varför vissa personer mobbas. Utvecklingspsykolog Dan Olweus (1973:1993) var den som lyfte begreppet rörande mobbning på bred front. Olweus definition utgår ifrån att en elev är mobbad om denne exponeras vid flertalet tillfällen över tid till negativa handlingar från en eller flera individer. Dvs. begreppet innehåller tre aspekter, (1) negativa handlingar kan alltså ses som en form av aggressivitet. De andra delarna handlar om (2) maktobalans samt om en

(3) repetering över tid. Detta kan ses som ganska självklara kategorier, men självklart finns det utrymme för olika sätt att identifiera dessa tre olika komponenter av mobbning.

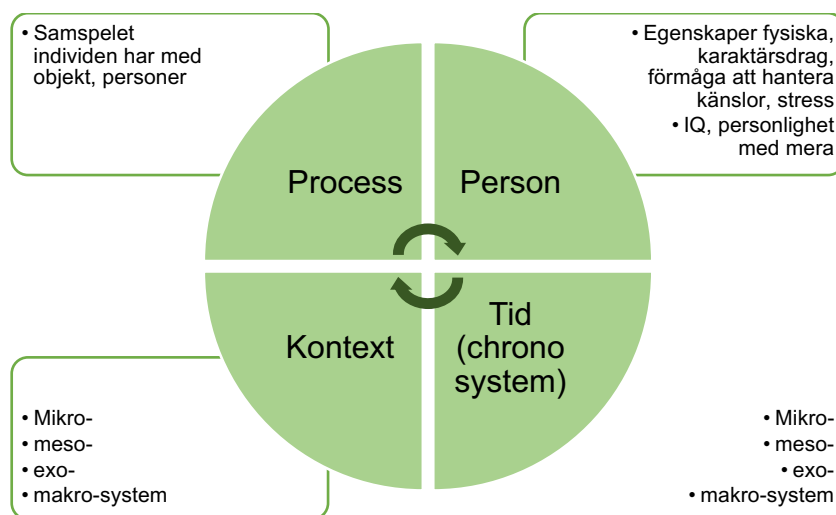
De tre komponenterna som finns i Olweus definition beskriver när handlingen går över till att vara mobbning, från att vara någonting annat. Dvs. när skämtandet eller konkurrerandet för positioner i gruppen går för långt. När blir trakasserierna, i form av till exempel att kalla någon ett öknamn, mobbning? För att detta ska ske ska det ju ske över tid men det ska ju också finnas en maktobalans, denna obalans är ju dessutom inte statisk. Så när kan man säga att det finns? Här finns det ju så klart tolkningsutrymme, ett utrymme som kanske handlar snarare om varför det sker och inte handlingen i sig. Olweus beskrivning av mobbning handlar snarare att beskriva det som sker. Hellström, Thornberg och Espelage (2021) menar att mobbning som begrepp på så vis är a-teoretiskt medan förklaringarna varför är kopplade till teori.

När man pratar om aggression pratar man ofta om antingen proaktiv eller reaktiv aggression. Ser man mobbning som ett instrument för att uppnå särskilda mål, till exempel högre grad av status, eller att tydliggöra den specifika in-gruppen och vilka som står utanför den, då kan man se detta som en proaktiv aggression. Reagerar man på något man utsätts för eller upplever att man utsätts för, då kan man prata om en mer reaktiv aggression. Begreppet mobbning tar egentligen inte hänsyn till vilken form av aggression det handlar om, så länge det finns en repetition och en maktobalans. Makt är en del av mer sociala konstruktioner, Thornberg (2015) menar därför att ett systemteoretiskt perspektiv kan vara ett sätt att närma sig detta.

Bronfenbrenners systemteoretiska modell

Thomas (2021) resonerar kring ekologiska och psykologiska perspektiv av mobbning kring ekvifinaliteten i begreppet. Dvs att det finns många faktorer som kan resultera i mobbning. Att vi utifrån en generell systemteori (von Bertalanffy, 1968) behöver ha ett bredare perspektiv än individen och de beteenden som kan beskrivas där, vi behöver ha med ett större system. Så tänker jag ju generellt om forskning kring samspel, det är alltid fler komponenter än de man just tittar på. Utifrån det blir Bronfenbrenners systemteoretiska modell, som då utgår ifrån person, process, kontext och tid (PPCT), (Bronfenbrenner

och Morris, 2006) ett teoretiskt ramverk som hjälper oss att se mobbing både från ett mer individuellt perspektiv och ifrån ett socialt perspektiv. Det är helt enkelt olika delar i ett större system som påverkar varandra. Att använda Bronfenbrenners modell möjliggör också att vi kan se på utveckling genom processen i samspelet över tid. Här innebär det ju att egenskaper hos individen interagerar med egenskaper i omgivningen och hur barn formas av detta samspel över tid. Det innebär att vi kan försöka förklara vilka riskfaktorer som finns hos individen för att bli mobbad. Här handlar det ju om saker som att sticka ut på olika sätt eller att inte vara lika populär, dvs. inte ha kompisar som på så sätt kan protestera mot att någon är taskig. Den proximala processen är alltså inte egentligen bara ett samspel mellan två personer utan hela miljön är involverad i detta. Även om beteendet sker i den direkta miljön kommer aspekter på andra nivåer att relatera och förklara varför.

Figur 1. Bronfenbrenners bioekologiska modell baserat på Bronfenbrenner och Morris (2006) PPCT.

Den kultur och kanske också den hegemoni som råder kommer också styra vad som sker i den proximala miljön, till exempel i skolan. Ett exempel på makt på så vis kan handla om jämlikhet, till exempel kan man se att prevalensen av mobbing är högre i länder med lägre jäm-

ställdhet. Europa har generellt sätt lägre nivåer av mobbning än Melanöstern, Afrika och Nordamerika och det finns även könsskillnader beroende på land rörande aggressivitet (UNESCO, 2018). Typen av mobbning skiljer sig också åt, till exempel är psykologisk mobbning, till exempel utfrysning eller epitet, vanligare i Europa medan fysiskt och sexuellt våld är vanligare i Afrika och Asien (UNESCO, 2019). Det visar att det finns en variation i hur många som utsätts för mobbning beroende på ojämlikheter och normer i samhället. Här är vi då på makroplanet i Bronfenbrenners teori, och försöker då förklara varför mobbning sker. Ett annat sätt att titta på modellen är tid, till exempel utveckling; mobbning är vanligare i åldern 9–12 år än det är efter 15 år. Dvs. över tid blir ungdomar mer prosociala (UNESCO, 2019).

Begreppet makt är centralt när man talar om mobbning. Makt är något som också finns på flera nivåer. Aspekter så som normalitet, förväntningar och kultur, ett begrepp som ibland kan användas rörande detta är ett samhälles hegemoni ligger på en makronivå, den kommer att sippra ner och reproduceras i skolan. Samtidigt som det också finns sociala strukturer som är ganska lokala, som gäller i ett visst område eller på en viss skola eller grupp. Makt kan alltså handla om flera saker. Det kan handla om jämställdhet mellan könen. Det kan handla om frågor såsom syn på sexualitet eller etnicitet men också på funktion. Funktion handlar inte bara om att se annorlunda ut, som vissa personer med funktionsnedsättningar kan göra. Majoriteten av personer med funktionsnedsättning har inte synliga funktionsnedsättningar, dessa personer riskerar att sticka ut beteendemässigt.

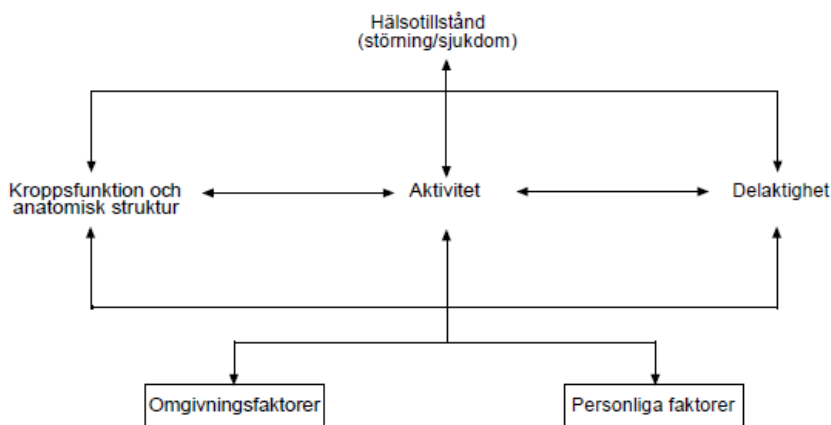
Det är vanligt att barn och ungdomar utsatta för mobbning är socialt definierade av sina mobbare som avvikande, dvs annorlunda från normen. Det är vanligt att förövare använder avhumaniserande etiketter (Thornberg, 2015). Ofta är dessa etiketter kopplade till grupper som i samhället definieras att ha mindre makt. En sådan grupp är barn och ungdomar med olika typer av funktionsnedsättningar. Att personer även utan funktionsnedsättning riskerar negativa epitet kopplade just till funktion, de kallas alltså negativa formulerade kopplade till just funktion.

I användandet av en systemteoretisk modell så blir samspelet i fokus, inte bara mellan individer utan med hela gruppen. Ur detta kan man titta lite på orsaker till att mobbning ses som en effektiv strategi av vissa för att passa in. Det kan handla om att bygga upp vänskap, dvs.

att definiera de som hör till, ”vi mot dem” som inte hör till, ”de andra”. Det handlar också om att höja sin egen status, att skapa mer auktoritär kultur och social dominans eller ordning utifrån moral och begrepp rörande normalitet. Ofta kan man se att framgångsrika mobbare har hög status även om de inte är lika omtyckta som personer (Thornberg, 2015). Fenomenet mobbning är inte bara förödande för personer som utsätts, det lär personer som mobbar att vara mer aggressiva. Det är en del av en osund samspeleskultur där makthierarkier och rädslan att bli utsatt får fritt spelrum. Att motverka mobbning är därför centralt.

Funktionsnedsättning

Med funktionsnedsättning menas här ett bredare perspektiv än att ha en administrativ diagnos. Denna diagnos sätts ofta efter att symptom redan har uppstått, och funnits under en längre tid. Dessa administrativa diagnoser blir ofta ett sätt att beskriva symptomen på. Vardagsfungerandet eller nedsättningen i funktion är här det centrala. Utifrån det kan man utgå ifrån WHO:s Internationella klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF, 2001). ICF är ett klassifikationssystem som på så vis kompletterar klassifikationssystemet ICD-11. Funktionshinder blir en då en paraplyterm för funktionsnedsättningar, strukturavvikelser, aktivitetsbegränsningar eller delaktighetsinskränkningar.

Figur 2. Interaktionen mellan komponenterna i ICF (taget från Socialstyrelsen, 2020, översättning av ICF sidan 22) (WHO, 2001).

Denna modell av funktionsnedsättning passar väl in i en bio-ekologisk modell, WHO använder en biopsykosocial modell som alltså ser till fler aspekter än de rent medicinska. Personfaktorerna kan precis som i Bronfenbrenners modell vara underlättande eller hindrande i olika aspekter men ses mer beskrivande i ICF. Det är snarare omgivningsfaktorerna här som har rollen av att kunna vara underlättande eller hindrande. En sådan omgivningsfaktor är så klart mobbning, något som då handlar om stöd och attityder. Mobbning är med andra ord en kontextuell faktor som hindrar aktivitet och delaktighet genom sociala och attitydmässiga omgivningsfaktorer. Mobbning påverkar livsområden så som skola, lärande, samspel och fritid. För en individ som också har en nedsättning i kroppsfunction så kommer detta alltså kunna leda till ytterligare begränsningar. Man skulle därför kunna anta att för gruppen individer med funktionsnedsättning så borde mobbning ha en ännu större effekt på måendet för individer som inte har samverkan av flera riskfaktorer.

Funktionsnedsättning och utsattheten för mobbning

Att ha en funktionsnedsättning ökar risken att utsättas för mobbning, det kan handla om fysiska funktionsnedsättningar (Pinquart, 2017) eller funktionsnedsättningar som inte syns lika väl så som neuropsykiatriska eller autoimmuna (Blake med fler, 2016a; Blake med fler, 2016b; Thornberg, 2016; Rose, Monda-Amaya och Espelage, 2010). Som vi redan diskuterat så handlar valet av offer ofta om att hitta någon som har svårt att försvara sig, som sticker ut på något vis och som har få vänner som kan skydda personen. Att ha till exempel en neuropsykiatrisk diagnos gör att man som barn har svårigheter att anpassa sig till situationen, dvs. att kraven som ställs i omgivningen är för stora och man då sticker ut. Kanske blir det så att man blir mindre gillad som kompis, man får lägre status och man sticker ut något som kan motivera utsattheten. Det kan också handla om att man faktiskt också är aggressiv. Att vara utsatt för mobbning kan också öka risken att själv bli förövare. Dvs. att man blir offer/förövare, en dubbel problematik som har visat sig vara extra problematisk för framtida hälsa.

O'Moore och McGuire (2021) argumenterar att aspekter av den överrepresentation av mobbning som gruppen barn med funktionsnedsättningar utsätts för kan förklaras av andra faktorer, där de lyfter fram förmåga och funktion. De framhåller på så vis att barn har en dubbel

sårbarhet i och med detta, eftersom förmåga många gånger är kopplat till nedsättning i funktion, t ex svårigheter att kunna anpassa sig på sätt som förväntas. Upplevelsen av att mobbas kan leda till att man anpassar sig sämre på grund av stressen och den sociala isolationen. Läger man då dessutom på redan existerande sårbarheter i form av till exempel beteendeproblematik eller emotionella svårigheter, ökar ju detta risken ytterligare för problem (Brendgen, Comtois-Cabana och Ouellet-Morin, 2021).

Svårigheten med att mäta psykisk ohälsa

Med psykisk ohälsa kan man titta både på beteendeproblematik, så kallade utagerande problematik och på emotionella problem, så kallade internaliserande problematik. Tittar vi på forskning så ser vi att offer ofta har en internaliserande problematik och förövare ofta har en beteendeproblematik. Att ha en funktionsnedsättning såsom till exempel en neuropsykiatrisk diagnos ökar också risken för psykisk ohälsa, och det gäller både utagerande och internaliserande. Så även här har barn med en funktionsnedsättning en ökad risk för senare negativt utfall oavsett om man har en funktionsnedsättning eller ej.

Att mäta psykisk ohälsa är inte alltid så lätt, definitionsmässigt. Begreppet har många olika definitioner och det finns en problematik att titta på psykisk ohälsa hos barn med diagnos. Detta gäller specifikt barn med neuropsykiatriska diagnoser, då diagnosen i sig ses som en form av psykisk ohälsa. Bremberg och Dalman (2015) lyfter fram att de vanligaste psykiatriska diagnoserna hos barn är ADHD och depression. Att då titta på psykisk ohälsa och dess relation till mobbning innebär ju att en differentiering behöver ske mellan vad som kan ses som en diagnos och vad som ska ses som utfall eller som ytterligare psykisk ohälsa. Att separera neuropsykiatriska från depression är lättare än att separera utagerande i förskoleåldern som antingen diagnos eller utfall. Neuropsykiatriska diagnoser startar ofta tidigt i livet och för många av dessa diagnoser är beteendeproblematik vanligt. Diagnosen kan snarare upptäckas på grund av problemen som barnet har i kontexten. Det skapar också ett annat problem, eftersom hyperaktivitet kan finnas med i mått av psykisk ohälsa, och hyperaktivitet är mer av en egenskap hos många barn med ADHD, så riskerar man att klassa barn med neuropsykiatriska diagnoser att ha psykisk ohälsa. Nedstämdhet å andra sidan kan ses mer som en reaktion på svårigheter att anpassa sig i situationen, nedstämdheten är då inte lika stabil

över tid som hyperaktiviteten kommer att vara för gruppen barn med neuropsykiatriska diagnoser. Med svårigheter att anpassa sig i situationen menar jag att man ställs inför högre krav än man känner att man klarar av.

Relationen mellan mobbning och psykisk ohälsa

Milda symptom är ju också en riskfaktor för senare psykisk ohälsa. Att uppleva psykisk ohälsa före 14 års ålder är kopplad till ökad risk för psykiatrisk diagnos i vuxen ålder (Mulraney med fler, 2021). Att utsättas för mobbning ökar risken för senare psykiatrisk diagnos i vuxen ålder (Klomek, Sourander och Elenheimo, 2015). Prevalenser av psykisk ohälsa är högre hos barn med funktionsnedsättningar, till viss del drivs de så klart av den här sammanblandningen av diagnoskriterier så som hyperaktivitet som ett mått på psykisk ohälsa (Granlund med fler, 2021), dock så finns det en överrapportering av psykiska symptom så som emotionella problem och psykosomatik hos barn med neuropsykiatriska diagnoser, särskilt hos flickor (Augustine, Lygnegård och Granlund, 2021). Det här innebär att den där dubbla sårbarheten som finns för barn med funktionsnedsättningar, både rörande utsatthet för mobbning och för psykisk ohälsa finns där och de kan dessutom driva på varandra på varandra. Dvs. det finns en ökad sårbarhet för att utsättas för mobbning för att man redan har psykisk ohälsa, genom att man utsätts för mobbning ökar risken för psykisk ohälsa (Vaillancourt och Palamarchuk, 2021). Denna reciproka relation kan göra att en negativ utvecklingsprocess startar, dvs. att en proximal process där internalisering och destruktiva samspelsmönster förstärker varandra till ytterligare psykisk ohälsa.

Funktionsnedsättning, utsatthet för mobbning och senare ytterligare psykisk ohälsa

Barn med diagnoser, eller barn som i framtiden kommer få diagnoser har oftare utagerande eller internaliserande symptom än barn som inte kommer få diagnoser i framtiden (Hauser- Cram och Woodman, 2016). I en begränsad systematisk litteraturöversikt kom vi att titta på relationen mellan funktionsnedsättningar, mobbning som något som påverkar relationen till senare ytterligare psykisk ohälsa, en så kallad mediator. Vi kom att titta på longitudinella studier där ett mått på funktionsnedsättning behövde mätas innan mobbning mättes. Efter att ha gått igenom ungefär 3 500 studier identifierades 40 studier som

uppfyllde våra kriterier rörande longitudinella studier med mått på funktion som kunde bedömas ske innan mätning rörande mobbning, och att mobbning mättes innan utfallet psykisk hälsa mättes. Valde vi att titta enbart på de studier som hade en första mätpunkt före 10 års ålder, totalt 8 studier, så såg vi att av dessa 8 studier kom 6 studier att visa på en tydlig länk till senare psykisk ohälsa, särskilt senare emotionella problem. När vi tittade på alla studier som hade en mätpunkt innan 18 års ålder så såg vi att av studier rörande depression som utfall så kom 18 av 28 studier hitta en relation från funktionsnedsättning och ökade psykisk ohälsa genom mobbning. Ett annat område utöver depression eller emotionella problem som visade sig relaterat var självskadebeteende och självmordstankar eller självmordsförsök, 5 av 6 identifierade studier fann ett sådant samband (Augustine, Bjereid och Turner, 2021). Däremot fanns det inte stöd rörande ytterligare beteendeproblematik, en orsak är helt enkelt att det inte fanns tillräckligt med studier kring detta. Studierna med första mätpunkt i tonåren hade ofta mått som mätte emotionella problem vid första mättillfället och även då depression som utfall, och där blev det lite mer varierat. Den riktningen var inte lika tydlig. Något som också kom att bekräftas när vi tittade på ett longitudinellt svenskt material. Eftersom emotionella symptom ökade med ålder och mobbning minskar i slutet av tonåren var det svårt att se en relation över tid. Dock så kommer individer som utsätts för mobbning att uppleva mer emotionella problem än de som inte mobbas när man mäter både måtten vid samma tillfälle (i en s.k. tvärsnittsstudie) (Augustine med fler, 2021). Att dessutom då ha en initial sårbarhet ökade både risken för att utsättas för mobbning och för att få negativa konsekvenser av denna.

Sammanfattning

Att ha en funktionsnedsättning innebär en utsatthet, det innebär ofta en situation av mindre makt, något som leder till att man har en ökad risk för exkludering, och utsatthet för mobbning. Dessutom leder ofta de nedsättningar man har i funktionen att anpassningar till de krav som omgivningen ställer är svårare. Det kan leda till svårigheter till adaptiv utveckling. Att då dessutom utsätts för stressorer så som exkludering, våld och aggressioner ökar denna sårbarhet. Att tillfällena för adaptiva konstruktiva interaktioner i skolmiljön minskar, ökar risken ytterligare för en maladaptiv utveckling. Det är också något man ser, även hos barn som inte har en funktionsnedsättning, mobbning ökar risken för psykisk ohälsa. Den dubbla sårbarheten för psykisk

ohälsa hos barn med funktionsnedsättning är tydlig, två riskfaktorer ökar helt enkelt risken mer för psykisk ohälsa än bara en riskfaktor. Psykisk ohälsa när det gäller barn utsatta för mobbning som också har en funktionsnedsättning är främst inriktade på emotionella problem, vilket också är naturligt med tanke på att det är där man ser den största effekten. Tidigare forskning har visat att offer för mobbning visar internaliserande problematik. Det finns dock ett behov att även titta på beteendeproblematik när det gäller denna grupp, då ungdomar med funktionsnedsättningar och också mobbas verkar ha ett annat mönster rörande normbrytande beteende och hyperaktivitet än de med bara en riskfaktor. Detta är något som hittills inte har undersökts tillräckligt och ytterligare forskning behövs. En orsak till att man inte tittat på detta är att grupperna blir små att det är svårt att finna tillräckligt urval för longitudinella studier.

Baserat på

Denna text är baserat på ett projekt finansierat av folkhälsomyndigheten inom ramen för ett regeringsuppdrag om stöd till kunskapsutveckling inom området psykisk hälsa. Det specifika projektet handlade om mobbning och relationen till psykisk hälsa med särskilt fokus på barn med funktionsnedsättningar. De som arbetat inom detta projekt har varit Lilly Augustine vid Jönköping University, Ylva Bjereld, vid Linköpings universitet och Russel Turner vid Göteborgs universitet. Rapporter rörande resultat kommer att publiceras av folkhälsomyndigheten och delar av de resultat som nämns kommer publiceras i vetenskapliga artiklar.

Referenslista

Augustine, L., & Bjereld, Y., & Turner, R., (2021-11 1-3). *Bullying and its relationship with mental health in school children – with a special focus on children with disabilities* [Paper presentation]. WABF 2021, Stockholm, Sweden

Augustine, L., Lyngnegård, F., & Granlund, M. (2021). Trajectories of participation, mental health, and mental health problems in adolescents with self-reported neurodevelopmental disorders. *Disability and Rehabilitation, ahead-of-print* (ahead-of-print), 1–14.
<https://doi.org/10.1080/09638288.2021.1955304>

- Bjereld, Y., Augustine, L., & Thornberg, R. (2020). Measuring the prevalence of peer bullying victimization: Review of studies from Sweden during 1993–2017. *Children and Youth Services Review*, *119*, 105528–. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105528>
- Blake, J. J., Kim, E. S., Lund, E. M., Zhou, Q., Kwok, O., & Benz, M. R. (2016). Predictors of Bully Victimization in Students with Disabilities: A Longitudinal Examination Using a National Data Set. *Journal of Disability Policy Studies*, *26*(4), 199–208. <https://doi.org/10.1177/1044207314539012>
- Blake, J. J., Zhou, Q., Kwok, O.-M., & Benz, M. R. (2016). Predictors of Bullying Behavior, Victimization, and Bully-Victim Risk Among High School Students with Disabilities. *Remedial and Special Education*, *37*(5), 285–295. <https://doi.org/10.1177/0741932516638860>
- Bremberg, S. & Dalman, C. (2015). *En kunskapsöversikt, Begrepp, mätmetoder och förekomst av psykisk hälsa, psykisk ohälsa och psykiatriska tillstånd hos barn och unga*. Forte.
- Brendgen, M., Comtois-Cabana, M., & Ouellet-Morin, L. (2021). Genetic and epigenetic factors in bullying. Definitions of Bullying. In P.K. Smith, J. O’Higgins Norman (Eds.) *The Wiley Blackwell handbook of bullying: a comprehensive and international review of research and intervention vol 1*. (1st ed 381-398). Wiley Blackwell.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. (2006). The bioecological model of human development. In R. M. Lerner, & W. Damon (Eds.), *Theoretical models of human development* (5 ed., pp. 793-828). (Handbook of Child Psychology; Vol. 1). Wiley.
- Folkhälsomyndigheten. (2018). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18 Grundrapport*. Folkhälsomyndigheten.
- Granlund, M., Imms, C., King, G., Andersson, A. K., Augustine, L., Brooks, R., Danielsson, H., Gothilander, J., Ivarsson, M., Lundqvist, L.-O., Lygnegård, F., & Almqvist, L. (2021). Definitions and Operationalization of Mental Health Problems, Wellbeing and Participation Constructs in Children with NDD: Distinctions and Clarifications. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(4), 1656–. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041656>

Hauser-Cram, P., & Woodman, A. C. (2016). Trajectories of Internalizing and Externalizing Behavior Problems in Children with Developmental Disabilities. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44(4), 811–821. <https://doi.org/10.1007/s10802-015-0055-2>

Hellström, L., Thornberg, R., & Espelage, D.L. (2021). Definitions of Bullying. In P.K. Smith, J. O’Higgins Norman (Eds.) *The Wiley Blackwell handbook of bullying: a comprehensive and international review of research and intervention vol 1*. (1st ed 3-21). Wiley Blackwell.

Klomek, A. B., Sourander, A., & Elonheimo, H. (2015). Bullying by peers in childhood and effects on psychopathology, suicidality, and criminality in adulthood. *The Lancet. Psychiatry*, 2(10), 930–941. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(15\)00223-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(15)00223-0)

Mulraney, M., Coghill, D., Bishop, C., Mehmed, Y., Sciberras, E., Sawyer, M., Efron, D., & Hiscock, H. (2021). A systematic review of the persistence of childhood mental health problems into adulthood. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 129, 182–205. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2021.07.030>

Olweus, D. (1973) *hackkycklingar och översittare: forskning om skolmobbing*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Olweus, D. (1993). *Bullying in school: what we now and what we can do*. Malden.

O’Moore, M. & McGuire, L. (2021). Disablist bullying. I P.K. Smith, J. O’Higgins Norman (Eds.) *The Wiley Blackwell handbook of bullying: a comprehensive and international review of research and intervention vol 1*. (1st ed 342-360). Wiley Blackwell.

Pinquart, M. (2017). Systematic Review: Bullying Involvement of Children with and Without Chronic Physical Illness and/or Physical/Sensory Disability-a Meta-Analytic Comparison with Healthy/Nondisabled Peers. *Journal of Pediatric Psychology*, 42(3), 245–259. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsw081>

Rose, C. A., Monda-Amaya, L. E., & Espelage, D. L. (2011). Bullying Perpetration and Victimization in Special Education:

A Review of the Literature. *Remedial and Special Education*, 32(2), 114–130. <https://doi.org/10.1177/0741932510361247>

Rudolph, K. D., Lansford, J. E., & Rodkin, P. C. (2016). Interpersonal theories of developmental psychopathology. In D. Cicchetti (Ed.), *Developmental psychopathology: Maladaptation and psychopathology* (pp. 243–311). John Wiley & Sons, Inc.

Thomas, H.J. (2021). Ecological and psychological perspectives of bullying. I P.K. Smith, J. O’Higgins Norman (Eds.) *The Wiley Blackwell handbook of bullying: a comprehensive and international review of research and intervention vol 2*. (1st ed727-744). Wiley Blackwell.

Thornberg, R. (2015). The social dynamics of school bullying: The necessary dialogue between the blind men around the elephant and the possible meeting point at the socialecological square. *Confero*, 3(2), 161–203. <https://doi.org/10.3384/confero.2001-4562.1506245>

Thornberg, R. (2016). Mobbning och funktionsnedsättning. I A-L Eriksson Gustavsson, K.Forslund Frykedal & M.Samuelsson (red.). *Specialpedagogik-i, om för, och med praktiken*. (1 uppl. 103-115). Liber.

UNESCO (2019). *Behind the numbers: Ending school violence and bullying*. United Nations Education, Scientific and Cultural Organization.

UNESCO (2018). *School violence and bullying: Global status and trends, drivers and consequences*. United Nations Educational Scientific and Cultural Organization.

WHO (2001) *Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF)*. Stockholm, Socialstyrelsen.

Vaillancourt, T., & Palamarchuk, I. (2021) Neurobiological factors of bullying victimization. I P.K. Smith, J. O’Higgins Norman (Eds.) *The Wiley Blackwell handbook of bullying: a comprehensive and international review of research and intervention vol 1*. (1st ed. 399-414). Wiley Blackwell.

von Bertalanffy, L. (1968). *General systems theory*. Braziller.